

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและพลวัตของภูมิปัญญาด้านการแปรรูปผลผลิตจากต้นตาลของชุมชนบ้านเหล่าขวัญ, ศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขวัญใจพัฒนา ในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปผลผลิตจากต้นตาลและศึกษาความสัมพันธ์ของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปผลผลิตจากต้นตาลกับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวชุมชนบ้านเหล่าขวัญทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative Research), การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research), การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) และการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participant Action Workshop) โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม คือ ประชากรทุกครัวเรือน, กลุ่มผู้รู้และผู้แสดงบทบาททางสังคม และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทำตาล การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยอาศัยแบบสอบถาม, แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง, แนวสัมภาษณ์แบบเจาะลึกไม่มีโครงสร้าง และใช้การวิเคราะห์เอกสารเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และแบบการวิเคราะห์ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า

1. ภูมิปัญญาและพลวัตของภูมิปัญญาด้านการแปรรูปผลผลิตจากต้นตาลในกรณีศึกษาเกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ จากการดำเนินชีวิตของชาวชุมชนบ้านเหล่าขวัญและการปฏิสัมพันธ์กับสังคมทั้งภายในและภายนอกชุมชนตลอดระยะเวลาอันยาวนานนับตั้งแต่มีการก่อตั้งชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยชาวชุมชนได้ประยุกต์ปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาเพื่อให้เหมาะสมกับการดำรงชีพและวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการวิสาหกิจชุมชน บนพื้นฐานพลวัตของภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระยะ กล่าวคือ

ระยะเริ่มแรก (ก่อนปี พ.ศ. 2532) เป็นการเรียนรู้จากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและคนในชุมชนรวมทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน การแลกเปลี่ยนและการตอบแทนซึ่งกันและกัน และเมื่อเหลือจากการบริโภคก็มีการจำหน่ายบ้าง แต่ยังไม่มีการพัฒนารูปแบบและกระบวนการผลิตมากนัก ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2532-2537) เป็นระยะที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผสมผสานกับการเรียนรู้จากภายนอกโดยการสนับสนุนจากภาครัฐ มีการพัฒนารูปแบบผลผลิตและกระบวนการผลิตจากแบบดั้งเดิม มาใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในเรื่องการถนอมอาหาร เกิดการรวมกลุ่มผลิตเพื่อการค้าซึ่งนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งแนวความคิด และรูปแบบการดำเนินวิสาหกิจชุมชน ที่วางอยู่บนพื้นฐานการพึ่งพิงและผลกำไรส่วนตัวของผู้เกี่ยวข้องมากขึ้น ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2538-ปัจจุบัน) เป็นระยะที่มีการก่อตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ และได้รับการสนับสนุนจากภายนอกอย่างมากทั้งภาครัฐและเอกชน มีการพัฒนาทางด้านการผลิต การบรรจุขวด การตลาดและการบริหารจัดการตามแบบระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า ซึ่งพบว่าในระยะนี้ เป็นระยะที่กลุ่มเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และเกิดผลกระทบอย่างกว้างขวาง ต่อกระบวนการจัดการองค์ความรู้ของกลุ่ม และรูปแบบการดำเนินวิสาหกิจชุมชนและระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มกับโครงสร้างสถาบันทางสังคม

2. กระบวนการจัดการองค์ความรู้ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรขวัญใจพัฒนา เกิดจากการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิม กับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาจากภายนอกผ่านการอบรม การดูงาน และการทดลองด้วยการฝึกปฏิบัติ โดยผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการคิดริเริ่ม และเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการแปรรูปผลผลิตจากต้นตาล โดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้านการผลิตและการบริหารจัดการ ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนทั้งด้านความรู้ เงินทุน และการส่งเสริมด้านการตลาด ก่อให้เกิดกิจกรรมการผลิตที่มีประสิทธิภาพของกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของสมาชิกที่อยู่ในชุมชนและภายนอกชุมชน ผลของการประกอบกิจกรรมก่อให้เกิดรายได้แก่สมาชิกโดยตรง และส่งผลถึงคนในชุมชนที่เกี่ยวข้อง อาทิ เจ้าของต้นตาล คนที่มีอาชีพจักสาน แม่ค้าขายน้ำตาลที่มารับซื้อไปจำหน่ายภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ต้นตาลซึ่งเป็นทุนทางธรรมชาติที่สำคัญของชุมชนบ้านเหล่าขวัญ จึงกล่าวได้ว่ากลุ่มฯ ได้มีการพัฒนาระบบการตลาด โดยใช้แนวคิดด้านการตลาดเพื่อสังคม (Social Marketing) อันนับว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Weiber (1952) และ Solomon (1989) ซึ่งเป็นระบบการตลาดที่มีได้มุ่งหวังเพียงการขายสินค้า แต่ให้ความสำคัญกับระบบเครือข่ายการขายสินค้า ราคา การโฆษณา เท่า ๆ กับการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม

3. ความสัมพันธ์ของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการแปรรูปผลผลิตจากต้นตาลกับการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจและสังคมพบว่า ในระดับบุคคล การเกิดวิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อเกษตรกรผู้ที่มีอาชีพทำตาล โดยทำให้เกิดมีรายได้เพิ่มขึ้น และเกิดระบบความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว กล่าวคือ ทำให้ชาวชุมชนมีงานทำทั้งปีโดยไม่ต้องไปหางานทำที่อื่น พ่อแม่ลูกได้อยู่ร่วมกันและต้องช่วยกันประกอบอาชีพ จึงส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวในระดับกลุ่ม ก่อให้เกิดการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกันภายใต้ความสัมพันธ์แบบไว้วางใจซึ่งกันและกันและภายใต้ระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ ส่งผลให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของวิสาหกิจชุมชนบ้านเหล่าขวัญ ในระดับชุมชนพบว่า วิสาหกิจชุมชนก่อให้เกิดเครือข่ายทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจนเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับภาครัฐและเอกชน แต่อยู่ในลักษณะการอุปถัมภ์และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

แต่อย่างไรก็ตามภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นกับผู้นำกลุ่ม ได้แสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของกลุ่ม ที่แท้จริงแล้วเกิดขึ้นจากระบบความสัมพันธ์ส่วนตัว และการติดต่อประสานงานแบบไม่เป็นทางการมากกว่าการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนและความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ และภายใต้ความสัมพันธ์ที่ราบรื่น และรายได้ที่เพิ่มขึ้น ได้เกิดกระแสของความขัดแย้ง ทั้งในเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวและส่วนรวม รวมทั้งความไม่โปร่งใสอย่างกว้างขวาง

This thesis has three objectives. Firstly, it aims to study local wisdom and dynamics of local wisdom in terms of palm tree's preservation. Secondly, it studies the knowledge management of the community group called "Kwan Jai Pattana House Wife Group" for small and micro community enterprise. Finally, it studies the relations between the Small and Micro Community Enterprise (SMCE) and self - reliance at the levels of individual, group and community. The methodologies include quantitative, qualitative, documentary, and participant action workshop. The target population includes the whole community household, local key informants, social actors, and members of palm tree's groups. The researcher collected data by applying a questionnaire survey, structured interview guideline, documentary indepth unstructured interview guideline, documentary analysis, and participant action workshop checklist.

The research found that :

1. The local wisdom and dynamics of local wisdom in terms of palm tree's preservation was based on villager's life long learning, experiences, and life style of the people in the particular community. Apart from that, it relied on social interaction both inside and outside community since the first settlement.

However, this knowledge has been adapted and improved from time to time to suit the villager's life and culture by applying the SMCE as a tool.

This dynamics of knowledge could be separated into 3 periods. The first period started before 1989. It based on informal learning and socialization from the villager's ancestors as well as self - learning. The villagers then transferred their knowledge into local products for domestic consuming and reciprocal exchanges. The second period (1989 – 1994) based on the community's learning process which has been influenced by outside (mostly from government organizations). This, led to the changes of villager's ideology and forms of products, as well as management process based on dependency and personal benefits of the persons involved.

Then, the last period (from 1995 onward) was the time that this group has been heavily supported from outside parties, both from government organizations and non - government organizations. During this period, the groups have been changed in several ways. These include, the productions, packaging, marketing and management based an commercial economy which led to the highest degree of development of the group.

2. The study found that the community's knowledge management was the combinations between traditional local wisdom and modern ideology of knowledge management based on seminar, visiting, and "learning by doing". It was also found that the leadership played the most significant factor in creative thinking and preservation by introducing new technology in production and management from both government and non - government organizations. Moreover, knowledge, capital and market promotion have led to the group's more effective production and full participation from both inside and outside community. This led to several economic activities of the persons and groups involving the palm tree's SMCE as well as an encouragement of more projects to preserve palm tree's as the major natural resources of this community. In another way, The villagers have applied the concept of social marketing for running SMCE as well as that of life.

3. The socio-economic self-reliance of the villagers was high. In the individual level, SMCE led to a large benefit to the members of SMCE's group, including income and better relationship among group members. In the group level, SMCE led to economics activities based on reciprocal relationship and co-operative among its members. In the community level, SMCE led to socio-economic network both inside and outside the community. However the crisis of the group's leader showed that most of the successful of this SMCE has based on personal relationship and informal contact instead of a systematic management process. Moreover, the group crisis has shown a limitation of the group as well as it's a high degree of conflict of interests.